אמר רבא ת"ש אם עד שלא גילח בין כך ובין כך סותר היכי דמי אי דאיתידע ליה בתוך מלאת צריכא למימר אלא לאו לאחר מלאת ש"מ ועדיין תיבעי לך כולו סותר או שבעה סותר למאן אילימא לרבנן פשיטא דכולו סותר ואי לר"א [א] כל אחר מלאת שבעה סותר אמר לך ה"מ כי נטמא אחר מלאת והאי לפני מלאת הוא או דילמא שאני הכא דידיעה אחר מלאת היא ומינה קתני בין כך ובין כך סותר ולא קמיפלגי [ב] ת"ר [א] המוצא מת מוטל לרחבה של דרך לתרומה טמא ובנזיר ובעושה פסח טהור בד"א שאין לו מקום לעבור אבל יש לו מקום לעבור אף לתרומה טהור בד"א שמצאו שלם אבל משובר או מפורק אפילו אין מקום לעבור חיישינן שמא בין פרקין עבר ובקבר אפילו משובר ומפורק טמא מפני שקבר מצרפו בד"א במהלך ברגליו אבל טעון או רכוב טמא לפי שמהלך ברגליו אפשר לו שלא יגע ושלא יסיט ושלא יאהיל טעון או רכוב אי אפשר שלא יגע ושלא יסיט ושלא יאהיל בד"א בטומאת התהום אבל טומאה ידועה שלשתן טמאים ואיזו היא טומאת התהום כל שאין מכירה אחד בסוף העולם מכירה אחד בסוף העולם אין זו טומאת התהום [ב] היה טמון בתבן או בצרורות הרי זו טומאת התהום בימים ובאפילה ובנקיקי הסלעים אין זו טומאת התהום [ג] ג ולא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד: כיצד ירד: צפה אינה מטמאה לענין שרץ [ד] דתניא [ד] ספק טומאה צפה בין בכלים בין בקרקע טהורה ר"ש אומר בכלים טמאה בקרקע טהורה מאי

רש"י

אמר רבא ת"ש עד שלא גילח בין כך ובין כך סותר היכי דמי אי דאיתידע ליה תוך מלאת צריכא למימר דסותר. ל"ע מאי קאמר הא איצטריך לאשמועי' דיש טומאת התהום שסותר כגון שנודע לו עד שלא גילח ונראה לפרש דמיתורא דמתני' דייק דמדיוקא דרישא נפקא מדקתני נודע משגלח: **ועדיין** תיבעי לך. הש"ס הולך ומפרש הך פשיטותא דרבא דרך קשיא ותירוץ ואף בעיא דרמי בר חמא הולך ומפרש הטעם באורך: **ועדיין** תיבעי לך כולהו סותר או ז' סותר. ומה היה פשיטותא דרבא ומשיב למאן אי לרבנן פשיטא דכולהו סותר כדאמר לעיל בפרק ג' (דף טז.) דאף נטמא אחר מלאת סותר [שלשים] מדרבנן ואי ר"א הא אמר כל אחר מלאת ז' סותר: **הני** מילי. דקאמר ר"א אחר מלאת ז' סותר כי נטמא אחר מלאת והא דקא מיבעיא ליה תוך מלאת הוא או דילמא שאני הכא דידיעה לאחר מלאת הוא והוי כמו נטמא אחר מלאת והיינו בעיא דרמי בר חמא ופשיט ליה מיניה ממתני' גופה דאוקמינן כר"א וקתני אם עד שלא גילח נודע לו בין כך ובין כך סותר ולא מפליג בין נטמא קודם מלאת לנטמא לאחר מלאת ובנטמא אחר מלאת פשיטא לן דאינו סותר כ"א ז' לר"א והכי נמי כי נטמא לפני מלאת דאינו[1] סותר כי אם ז': **לתרומה** טמא. כיון שהוא מוטל לרחבה של דרך אי אפשר לו לעבור כי אם דרך עליו ויאהיל לנזיר ועושה פסח טהור דהוי טומאת התהום בד"א דלתרומה טמא שאין לו מקום לעבור אם לא דרך אותו מקום שהמת נמצא אבל יש לו דרך לעבור טהור אף לתרומה בד"א לתרומה טמא שנמצא שלם אבל משובר ומפורק אפילו אין לו מקום לעבור טהור דשמא בין פרקין עבר ולא עבר דרך ישר אלא דרך מעוקם והויא ליה ספק טומאה ברה"ר דספקו טהור אבל אם נמצא בקבר ועבר דרך עליו אפי' משובר ומפורק טמא שהקבר מצרפו ליטמא באהל כדדרשינן או בקבר לרבות קבר סתום שהעובר אף כנגד הריקן שבקבר מטמא באהל כדפרישית לעיל: **במה** דברים אמורים. דחיישינן שמא בין פרקין עבר וטהור במהלך על רגליו שאפשר שלא יגע ושלא יסיט ושלא יאהיל אבל טעון משאו או רכוב על גבי בהמה אינו יכול להלך כל כך זקוף שלא יטה עצמו לצדדין וטמא דאין זו ספק טומאה ברה"ר אלא ודאי ניטמא דהאהיל: **במה** דברים אמורים. דאין לו מקום לעבור דטהור בטומאת התהום אבל בטומאה ידועה [שלשתן טמאים] תרומה ונזיר ועושה פסח ומפרש ואזיל מאי ניהו טומאה ידועה דמכיר בה א' בסוף העולם: באפילה ובנקיקי הסלעים. אבל אינו מכוסה: **צפה** אינו מטמא לענין שרץ דתניא ספק טומאה צפה בין בכלים. שיש מים בכלי ושרץ צף על פני המים ספק נגע בכלי ספק לא נגע או בקרקע במים שעל גבי קרקע[2] ר"ש אומר בכלי טמא בקרקע טהור ודאי נגע[3] טמא בכל מקום שהוא שורץ: ספק נגע[4]. דוקא על הארץ טמא אם היא טומאה ברה"י אבל צפה שאינה קבוע[5] לא [י] דמספקא[6] לן אי דוקא על פני המים מטהרינן או הוא הדין צפה באויר שזורקה אדם באויר מטהרינן ממעוטא דעל הארץ: כתיב

תוספות

אמר רבא ת"ש. מדקתני מתני' אם נודע לו עד שלא גילח בין כך ובין כך בין טומאת התהום בין טומאה ידועה סותר ואוקימנא לה למתני' כר"א וקחזינא מיהא דקפסיק ואמר כל אימת דאיטמי בין בתוך ימי מלאת בין לאחר ימי מלאת דסותר: **ודאיתידע ליה** אימת אילימא בתוך ימי מלאת צריכא למימר. דסותר בתמיה. אלא לאו שמע מינה דאיתידע ליה לאחר מלאת וקאמר דסותר דבתר טומאה דהוה בתוך ימי מלאת אזלינן: **ועדיין** תיבעי לך. כיון דלאחר מלאת קאי ז' סותר ותו לא או דילמא כיון דניטמא בתוך ימי מלאת סותר את כולן: **ולמאן.** קמיבעיא לך אי לרבנן וקודם הבאת קרבנותיו פשיטא דכולן סותר: **ואי לר"א.** וקודם תגלחת הא שמעי' ליה דאמר בפרק מי שאמר הריני נזיר מגלח (לעיל דף טז:) כל לאחר מלאת ז' סותר: **אמר לך.** רמי בר חמא לעולם אליבא דר"א קמיבעיא לי והכי קמיבעיא לי הני מילי [א] דלאחר מלאת שבעה סותר ותו לא כי ניטמא לאחר מלאת והאי כיון דניטמא לפני מלאת מודי בה ר"א [ב] דבתר טומאה דהות בתוך ימי מלאת אזלינן: **או דילמא כיון דידיעה לאחר מלאת הוא.** שכבר הביא קרבנותיו [ג] וז' הוא דסותר ותו לא: ה"ג **ומינה הא דקתני בין כך ובין כך סותר ולא קמפליג ש"מ.** כלומר ותיפשוט ליה ממתני' גופיה דמדקתני בין כך ובין כך סותר ולא קמפליג בין [ד] דניטמא קודם מלאת בין לאחר מלאת דהא מתני' כל אימת דניטמא במשמע ואוקימנא לה כר"א דאמר כל לאחר מלאת ז' סותר ותו לא ש"מ נמי דאפילו היכא דניטמא בתוך מלאת כיון דידיעה לאחר מלאת הוא דז' סותר ותו לא: לישנא אחרינא **אמר רבא ת"ש.** ולרבא לית ליה דרבי יוחנן דמוקים לה למתני' כר"א ולא כרבנן דקסבר רבא מתני' נמי מיתוקמא כרבנן דמודו רבנן גבי טומאת התהום דאע"ג דבעלמא תגלחת לא מעכבא לגבי טומאת התהום חשיבא שאם נודע לו עד שלא גילח [ה] קפסיק ותני בין דנטמא לפני מלאת בין לאחר מלאת דאם נודע לו לאחר מלאת קודם גילוח אע"ג דהביא קרבנותיו סותר דבזו מודו רבנן לר"א דתגלחת הויא חשובה לענין טומאת התהום וש"מ דסותר ועדיין תיבעי לך כו' אמר לך רמי בר חמא לעולם אליבא דר"א קמיבעיא ליה והכי קמיבעי ליה ה"מ דאמר ר"א דאינו סותר אלא ז' היכא דנטמא נמי לאחר מלאת [ו] והא כיון דנטמא לפני מלאת מודי להו לרבנן דסותר את כולן דכמאן דנודע [ז] בתוך מלאת דמי או דילמא שאני הכא דכיון דידיעה ליתא אלא לאחר מלאת שבעה הוא סותר ותו לא. ומינה איכא למישמע מינה דהא קתני בין כך ובין כך סותר וקא משמע [ח] מתני' לא שנא בין היכא דנטמא לפני מלאת להיכא דנטמא לאחר מלאת דסותר את כולן ולא מיפלגי בה ר"א ורבנן ש"מ דלר"א נמי כיון דטומאה הות בימי מלאת דסותר את הכל: **ת"ר המוצא מת.** טמון בדרך בתבן או בצרורות ומוטל לרחבו של דרך ואין לו מקום לעבור אלא עליו ובשעה שהולך עליו לא הכיר בו שהוא תחתיו לענין [ט] אכילת תרומה טמא ובנזיר ועושה פסח טהור ואינו צריך לעשות פסח שני. ובכל אלו שאמרו דבנזיר ועושה פסח טהור כשנודע לו לאחר שעשה פסחו אבל נודע לו קודם שעשה פסחו ה"ז טמא ונדחה לפסח שני והכי מפורש עלה בתוספתא בברייתא דמסכת נזיר (פ"ו ה"ג) ושל פסחים (פ"ו ה"ה): **אבל יש לו מקום.** רחב לעבור שלא על המת אף לענין אכילת תרומה טהור [י]: ה"ג **בד"א דמהלך בין פרקין טהור במהלך ברגליו.** שיכול לכוין ולפסוע בנתים שלא יגע [כ] ושלא יאהיל: **אבל טעון או רכוב טמא.** בתרומה לפי שאי אפשר כו'. אבל לנזיר ועושה פסח לעולם טהור דהכי גמירי לה [א] בטומאת התהום. והאי דכתוב בספרים [ל] אפילו בנזיר ועושה פסח טמא טעות הוא: **אבל בטומאה שהיתה ידועה.** לשום אדם: **שלשתן טמאין.** ואפילו נזיר ועושה פסח [מ] ועושה פסח שני ואע"פ שכבר עשו פסחים בפסח ראשון: **בתבן או בצרורות.** [ב] שהיא טומאת התהום דאפשר שלא הכיר בו אדם מעולם שהרי תבן יכול להתגלגל עליו ע"י רוח וצרורות עשויין להתגלגל ממקום למקום. אבל ימים [ואפילה] ונקיקי סלעים הואיל והן חלולין [נ] יכול אדם להסתכל בהן ע"י הדחק [ס] ואפשר שאדם אחד מכיר בהן שהליך בתוכו ואין זו טומאת התהום: **ולא אמרו.** שהותרה טומאת התהום אלא לטומאת מת בלבד אבל לענין זב וזבה לא: ה"ג **צפה אינה מטמאה לענין שרץ.** כלומר אע"ג דטומאת מת צפה מטמאה בספק מגע כדתנן ונמצא מת צף על פני המים לענין שרץ מיהא אינה חשובה לטמא מספק שאם שרץ צף על פני המים ספק נגע בו ספק לא נגע בו ספקו טהור: **דתניא ספק טומאה צפה.** כלומר טומאה צפה והוא ספק אם נגע בה אם לא נגע בה: **בין.** שהיא צפה במים שבכלים בין במים שבקרקע טהורה: כתיב

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"ט מהל' נזירות הל"ח ופ"ו מהל' קרבן פסח הל"ו ופי"ח מהל' אבות הטומאות הל"ג:
כז ב מיי' פ"ו מהל' נזירות הל"ט:
כח ג מיי' שם הל"י:
כט ד מיי' פי"ד מהל' אבות הטומאות הל"ג:

נוסחת הריב"ן

א] דאמר ר"א דכל לאחר מלאת. ב] דסותר את כולן דבתר כו'. ג] ז': ד] דבתר טומאת כו'. ה] כמי שנודע לו קודם הבאת קרבנותיו דמי וסותר והכי אמר רבא ת"ש אם עד שלא גילח נודע לו ותני בין שנטמא לפני מלאת כו': ו] והאי: ז] דנודע לפני: ח] וקא משמע לן מתני' דל"ש: ט] לענין תרומה: י] טהור שמא בין מיעור הפרקים של אבר ואבר עבר ואפילו לתרומה טהור הס"ד: כ] יגע ולא יסיט: ל] בספרים אבל טעון או רכוב כו': מ] פסח ואפי' כשיש מקום לעבור כו' שכבר עשו פסחיהן: נ] ויכול אדם:

פי' הרא"ש

גילוח לר"א. [א] (חסר כאן בכי"). **אם עד שלא גילח בין כך ובין כך סותר** דאוקי' כר"א מיבעיא ליה אם סותרת ל' או ז': **אמר רבא ת"ש וכו'**. היכי דמי אי דאיתידע ליה תוך מלאת צריכא למימר כיון שהטומאה והידיעה היתה תוך מלאת פשיטא דסותר: **אלא לאחר מלאת וש"מ דסותר.** ואכתי לא גמר רבא פשיטותיה דרבא ומפרש' נמי בעי' דרמי בר חמא: **ועדיין תבעי לך כולו סותר או ז' סותר דמתני'** מיבעיא ליה: ושקיל וטרי תלמודא לפ' בעיא דרמי בר חמא. אי לרבנן ונודע לו אחר מלאת קודם הבאת קרבנותיו: **פשיטא דכולו** סותר מדרבנן כדאמר לעיל פ"ג: **ואי לר"א הא אמר כל א' מלאת סותר ז'**: ה"מ כי נטמא אחר מלאת והאי לפני מלאת הוה. והשתא מפרשה בעיא דרמי בר חמא וממתני' ליכא למפשט: וה"ה מצי למבעי אליבא דרבנן אי בתר טומאה אזלי' וסתר מן התורה ומביא קרבן טומאה כדין נזי' טמא או בתר ידיעה אזלי' וסתר אלא מדרבנן. אלא משום דאוקי' מתני' דאם עד שלא גילח כר"א ומבעיא ליה פירוש דמתני' [ב] ופשיטא ליה אליבא דר"א וה"ה לרבנן: ומינה מדקתני בין כך ובין כך סותר **ולא מפליג** בין טומאה שבתוך מלאת לטומאה שלאחר מלאת אלא קתני סותר בסתם אלמא דין א' להם דכמו שנודע לו אחר מלאת על טומא' שאחר מלאת אינו סותר אלא ד' ה"ה נודע לו על טומא' שלפני מלאת ש"מ דבתר ידיעה אזלי'. והקש' דאמרי' במתני' נזי' שגלח ואח"כ נודע לו שהוא טמא אם טומאה ידועה סותר אלמא בתר טומאה אזלי' ונ"ל לתרץ דלא דמי דבריישא סבר הביא קרבנותיו בטומאה וע"כ צריך להביא קרבנות אחרי' וצריכי' אנו לילך אחר טומאה דאי אזלי' בתר

פי' הרא"ש (המשך)

לעבור אם לא שיאהל עליו: **אבל יש לו מקום** לעבור. שאינו ממלא כל רוחב הדרך: **אף לתרומה** טהור. דספק טומאה ברה"ר ספקו טהור: **אבל מצאו משובר לאחריכות או מפורק לאיברים.** אפי' אין לו מקום לעבור כגון שהמת מוטל בצד ימין עד

מסורת הש"ס

א) [לעיל טז: לט:], ב) פסחים פא: [עד סוף הענין], ג) זבחים כג., [פסחים פ: ע"ש ודף פא:], ד) תוספתא דטהרות פ"ה [טהרות פ"ד מ"ז], ה) גי' א"מ אי אפשר שאין אדם, ו) [לכאורה צ"ל ומספקא לן וכו' והוא דיבור בפני עצמו וכן מוכח בתוי' ע"ש דלפניו היה דברי תוס' הללו ריש סד.],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג וכו' גמירי לה הס"ד ואח"כ מ"ה בד"א בטומאת התהום: (ב) ד"ה בתבן או בצרורות הרי היא:

הגהות התוספות

1. צ"ל איט. 2. צ"ל ע"ג קרקע טהורה. 3. צ"ל מגעו. 4. צ"ל מגעו. 5. צ"ל קבועה. וכ"ה בס"י. 6. צ"ל ומספקא.

מוסף רש"י

שאין לו מקום לעבור. שמחזיק וממלא את כל רוחב הדרך, אף על גב דטומאת ודאי היא, כיון דהכיא שעתא דעבר עליה טומאת התהום הואי, שלא היה שום אדם יודעו שם, ואף זה לא נודע עד שנשחטו קרבנותיו, הלכה למשה מסיני היא שזורקין עליו את הדמים (פסחים פא.). **אבל יש לו מקום לעבור אף לתרומה טהור.** דהרי ליה ספק טומאה ברשות הרבים וספיקו טהור (שם). **בד"א.** דכי ממלא את כל הדרך טמא (שם). מפני שהקבר מצרפו. שכל הקבר מטמא באהל ואפילו לא נגע ביה דכתיב או בקבר (שם). **בד"א.** דמשובר ומפורק טהור (שם). **אבל טעון.** משוי, על כרחו הולך נגע ונד לכאן ולכאן ומאהיל על צדדיו (שם). **בד"א.** דנזיר ועושה פסח טהור (שם). **אבל טומאה ידועה.** שידעו שאדם נקבר שם (שם). **היה טמון בתבן או בצרורות.** טומאה מכוסה מכל אדם שהיא זו שמא גל אבנים או עפר או תבן נפל עליו ולא הכירו בו בני אדם מעולם, אבל מים ואפילה ונקיקי הסלעים אין זו הטומאה מכוסה ועגולה, שהמליך יכול לראות ולא גמירי הלכתא אלא בטומאה שהיא בתהום (זבחים כב:). [ו] טומאת המכוסה מן הכל (שם). **ולא אמרו טומאת התהום.** דהותרה טומאת התהום (שם) בנזיר ועושה פסח (פסחים פ: וזבחים כג.). **אלא למת בלבד.** בטומאת מת לבדה (זבחים כג.) אבל שאר טומאות ספק לא הותרו (פסחים פ:). **ספק טומאה צפה.** שרץ מת צף על המים ספק נגע בו ספק לא נגע, אף ברשות היחיד ספקו טהור (חולין קכז.).

א) נראה דצ"ל ועל זה דתנן במתני' אם עד וכו'. ב) נראה דצ"ל ולכן מפרש ליה אליבא דר"א.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

מאי טעמא דת"ק א) א"ר יצחק בר אבודימי כתיב [1] בכל השרץ השורץ כל מקום שהוא שורץ וכתיב על הארץ הא כיצד ודאי מגעו טמא ספק מגעו טהור ורבי שמעון מ"ט אמר עולא כתיב [2] אך מעין וכתיב יטמא (עד הערב) הא כיצד צפה בכלים טמא בקרקע טהור: ת"ר א כל [א] הניטלין והנגררין ספיקן טמא מפני שהן כמונחין ב והנזרקין ספיקן טהור חוץ ג מן כזית המת והמאהיל על פני טומאה וכל דבר שמטמא מלמעלה כלמטה ג) לאיתויי זב וזבה בעי רמי בר חמא [ב] ב) מת בכלי וכלי צף על פני המים מהו בתר כלי אזלינן או בתר [ג] מיתא אזלינן את"ל ד בתר כלי אזלינן [ד] מת על גבי שרץ מהו כיון דהאי טומאת ערב והאי טומאת שבעה כמאן דמחתא טומאה בכלי דמיא או דילמא טומאה סמיכתא היא ואת"ל ה כמאן דמחתא טומאה בכלי דמיא [ה] וטמא ודאי שרץ על גבי נבילה ונבילה צפה מהו כיון דתרווייהו טומאת ערב אינון טומאה סמיכתא היא או דילמא האי כזית והאי כעדשה שרץ על גבי שרץ מהו הני ודאי חד שיעורא נינהו או דילמא כיון דמפסקי מהדדי לא [ו] ואת"ל שרץ על גבי שרץ ו כיון דמפסקי מהדדי כמאן דמנחא בכלי דמי שרץ על גבי נבילה שנימוחה מהו כיון דנימוחה הויא ליה משקה או דלמא האי אוכלא הוא ואת"ל ז דאוכלא הוא שרץ ע"ג שכבת זרע מהו ואת"ל ח כיון דמיתעקרא ה"ל כי אוכלא שרץ ע"ג מי חטאת [ז] ומי חטאת צפין על גבי המים מהו לא ידעינן ט תיקו:
אמר

כתיב בכל השרץ השורץ. דמשמע בכל מקום ששורץ טמא ואפי' צף וכתיב על הארץ דמשמע דבעינן שיהא מונח על הארץ ולא צף: **הא כיצד ודאי נגע.** בטומאה בכ"מ שהוא בין במים בין בקרקע טמא הא ספק נגע כגון לאחר שנמצא צף על פני המים ה"ז טהור בין שנמצא צף במים שבכלים או במים שבקרקע דספק מגע צף לעולם טהור: **אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור.** דמשמע דצפה בקרקע טהור: **וכתיב יטמא הא כיצד צפה בכלים.** ספיקו טמא צפה בקרקע ספיקו טהור: **כל הניטלין והנגררין.** בין טומאת שרץ בין טומאת נבילה ובשעת [א] זחילתן או גרירתן ספק נגע בהן אדם וכלים: **ספיקן טמא.** שכל הנגרר והניטל כמו שהן מונחין דמי והוי כספק טומאה ברה"י דספיקו טמא דגמרי' מסוטה (סוטה דף כח:) דכתיב בה ונסתרה והיא נטמאה ג) אבל אם היו נזרקין [ב] דבשעת זריקתן ספק נגע בהן אדם וכלים ספק לא נגע ספיקו טהור [ג] דלא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיא אלא כטומאה צפה דמיא וספיקו טהור: ה"ג **חוץ מכזית מן המת והמאהיל על פני טומאה שמטמא מלמעלה למטה לאיתויי זב וזבה.** כלומר חוץ מכזית מן המת שזרק ע"ג אדם או טהרות ובין שזרק טהרות על כזית מן המת או האדם עצמו דלג עליו וספק הוא אם האהיל עליו [ד] שספיקו טמא לפי שמטמא מלמעלה למטה הואיל והוא מטמא שלא בנגיעה כגון ע"י אהל. והאי דתני והמאהיל על פני טומאה דלא צריך למיתני אלא חוץ מכזית מן המת והמאהיל עליו לאיתויי זב וזבה שמטמא נמי מלמעלה למטה באבן מסמא שאם ישב זב על האבן [ה] ועל הכלים ועל האדם שהן בתוך הבור תחת האבן נטמא האדם והכלים כמו במגע עצמו וכן אם הזב מלמטה והטהור יושב [ו] על אבן מסמא: **בעי רמי בר חמא מת בכלי וכלי צף על פני המים.** ויודע ודאי שלא האהיל עליו אבל ספק הוא לו אם נגע אם לא נגע בו: **מהו.** גבי מתניתין מאי טעמא חיישינן לטומאה צפה דהתם איכא למיחש שמא האהיל עליו אבל הכא דידוע הוא לו שלא האהיל עליו אבל ספק הוא לו אם נגע [ז]: **מי אמרינן בתר כלי אזלינן.** וכמאן דמונח על גבי קרקע דמי וספק מגעו טמא: **או בתר מיתא אזלינן.** ומת מיהא אזיל וצף על פני המים אגב הכלי וספיקו טהור: **אם תימצי לומר.** כיון דמת עצמו לא הוי צף [ח] על פני המים הוא בתר כלי אזלינן וכמאן דמונח על גבי קרקע דמי וספק מגעו טמא: **מת המונח על גבי השרץ.** ושרץ צף על פני המים מהו כיון דשרץ טומאת ערב ומת טומאת שבעה כמאן דמחתא טומאה בכלי דמי וספק מגעו טמא: **או דילמא.** הא טומאה עבה [ט] סמיכתא היא וכיון דצף שרץ כצף מת דמי [י] (מיתא מיהא אזיל וצף על פני המים אגב הכלי וספק מגעו טהור): **ואם תמצא לומר.** כיון דהאי טומאת ערב והאי טומאת ז' כמאן דמחתא בכלי דמי וספיקו טמא ודאי: **שרץ צף ע"ג נבילה.** והוא הדין נמי לנבילה ע"ג השרץ אלא האי דקמיבעיא ליה הכי דשיעורא דשרץ דהוה כעדשה קאי על שיעורא דנבילה דהוי בכזית (א) ולאו שיעורא דנבילה ע"ג שיעורא דשרץ: **או דילמא.** כיון דהאי בכזית והאי בכעדשה כמאן דמנח בכלי דמי וספק מגעו טמא: [כ] **ואת"ל.** דשרץ ונבילה נמי כיון דהאי שיעוריה בכזית והאי שיעוריה בכעדשה כמאן דמחתא בכלי דמי וספק מגעו בשרץ טמא: **ואת"ל שרץ ע"ג שרץ כיון דמיפסקי מהדדי כמאן דמנח בכלי דמי.** וספק מגעו העליון ע"ג שרץ ספיקו טמא: **שרץ ע"ג נבילה שנימוחה מהו.** מי אמרינן כיון דנימוחה הויא לה משקה ושרץ צף על גביו וספק מגעו טהור דכמאן דצף על פני המים דמי: **או דילמא כיון דאוכל הוא.** ה"ל כמאן דמונח [ל] על גביו וכמו דמונח ע"ג קרקע דמי [מ] דספק מגעו טמא: **ואת"ל.** הכא כיון דאוכלא הוא ולא שוו שיעורייהו אהדדי דהאי בכזית והאי בכעדשה כמאן דמנח ע"ג כלים דמי: **שרץ** [נ] **ע"ג שכבת זרע.** ושכבת זרע צף על פני המים מהו מי אמרינן הואיל ושכבת זרע לאו אוכלא הוא ה"ל כמשקה והוה שרץ צף וספיקו טהור: **ואת"ל כיון שנתעקרה.** מבשרו של אדם ממש ולא דמי לשאר משקה שבתוכו כגון מי רגלים שמכונסין לתוכו ה"ל שכבת זרע כי אוכלא דסמיך הוא: **שרץ צף ע"ג מי חטאת.** ומי חטאת עבין הן מפני אפר פרה שבהן מי הוי כאוכלא או דילמא משקה הוי והוי כשרץ צף וספיקו טהור. לא ידעינן תיקו:
אמר

כתיב[1] **אך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור וכתיב יטמא** ד)(עד הערב) **הא כיצד בכלים טמא.** דדוקא דומיא דמעיין ובור שהם מים שעל גבי קרקע: **כל הניטלין.** אדם עומד במים וחברו היה מטלטל[2] שרץ [ספק] נגע בו האדם העומד במים: **או הנגררין.** שהיה חבירו גורר שרץ על פני המים ספק נגע ספקו טמא: **מפני שהן כמונחין** כיון [שיד] אדם תופס בם אין כאן דין טומאה צפה: **והמאהיל על פני הטומאה.** כגון אדם ההולך במים ונמצא כזית מת קבוע במים ספק עבר הטהור עליו והאהיל על המת דבשרץ כי האי גוונא טהור או במת לטומאת מגע דכך לי [טהרה] צפה וטומאה קבוע כמו טומאה צפה וטהרה קבוע מ"מ באהל לא מטהרינן: **דבר**[3] **שהוא מטמא למעלה כלמטה לאיתויי זב וזבה** שמטמא בהיסט וכן עליונו של זב וזבה (מלמעלה) כלמטה ממשכבו ואם זב וזבה עוברים במים וכלי אצלם ספק הסיטו אין לנו ליטהר משום טומאה צפה אלא במגע דוקא דומיא דשרץ וכן אם מדרסות של זב עובר[4] ספק דרס אין לטהר משום טומאה צפה: **בעי רמי בר חמא מת בכלי וכלי צף על פני המים מהו בתר כלי אזלינן.** והא נח או דילמא בתר מיא אזלינן והא לא נח מת ע"ג שרץ מהו כיון דהאי טומאת ערב והאי טומאת ז' כמי דמחתא בכלי דמיא או דילמא כיון דהאי טומאה והאי טומאה ה) סמיכתא היא ואת"ל כמאן דמחתא בכלי ודאי דמיא שרץ ע"ג נבילה ונבילה צפה על פני המים מהו כיון דתרוייהו טומאת ערב טומאה סמיכתא היא כחדא טומאה עבה ולא חשיב כמונחת או דילמא האי כזית והאי כעדשה שרץ על גבי שרץ מהו הני ודאי חד שיעורא הוא או דילמא כיון דמפסקי מהדדי לא אם תימצי לומר כיון דמפסקי לא נבילה[5] שנימוחה מי הוי הך נבילה כי משקה והוי שרץ שעל גבה כטומאה צפה על פני המים או דילמא אוכלין הוא ואת"ל כי אוכלין הויין לה ואינן חשובים משקה וה"ל[6] כמי שאינו צף על פני המים והא שרץ על גביו[7] הואיל כשהנבילה שנימוחה צפה[8] על פני המים כזית[9] והאי בכעדשה כמאן דמנח דמי שרץ ע"ג שכבת זרע מהו מי הויא לה כי משקה ואת"ל כיון דמתעקר מגופיה לא חשיב משקה אלא כי אוכלין יש לדונו שרץ ע"ג מי חטאת שהיה שם אפר ומים וע"י האפר הוא עב ומי חטאת דנקיט אומר ר"י דהוא הדין דמי למנקט אפר ומים בעלמא אי חשיב משקה אי לא אלא לרבותא נקט דאע"ג דאיכא למימר כיון דהאי טומאה והאי טומאה הויא ליה כי טומאה סמיכתא: צפה[10] על פני המים מ"מ כיון דהני מי חטאת הוו להו משקה[11] עליהן ו) והואיל[12] כי צפה על פני המים:
נזיר

א) [חולין קכו.], ב) [עיין זבחים נג.], ג) [במדבר ה], ד) [תשו"ע פ"ד דטהרות מוחק זה], ה) צ"ל והאי טומאה כו'. יעב"ץ, ו) גי' א"מ והוי.

תורה אור השלם

1. וְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל: ויקרא יא מא
אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם: ויקרא יא מג

2. אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא: ויקרא יא לו

נוסחת הריב"ן

א] ובשעת גרירתן או נטילתן: ב] ובשעת: ג] ולא: ד] ספיקו: ה] שעל: ו] יושב לו על: ז] אם נגע אם לא נגע מהו מי אמרינן כו': ח] לא הוי צף דכיון דהוא בתוך כלי הוא בתר כלי: ט] עבה כמו טומאה קבועה דרקיעא היא ואם כן סמיכתא: י] דמי מיתא כאילו מת אזיל: כ] ואת"ל שרץ על גבי שרץ כיון דמפסקי מהדדי כמאן דמנחא בכלי דמי וספק מגעו בשרץ ונבילה נמי כיון דהאי בכזית: ל] דמונח ליה על גביו: מ] וספק מגעו: נ] שרץ צף:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שרץ צף וכו' בכזית ולא קאי שיעורא דנבלה:

גליון הש"ס

גמ' מת בכלי וכלי צף על פני המים. כעין זה שבת דף ס ע"ב:

הגהות הגר"א

[א] גמ' הניטלין, נ"ב בתוספתא (פ"ו דטהרות) הנגררין והניטלין (וכ"ה ברמב"ם): [ב] שם מת. צ"ל שרץ (וכ"ה ברמב"ם). דס"ל לענין שרץ בלבד כפשטות הגמ' דלא כרש"י ותוס'): [ג] שם מיתא. צ"ל שרץ (וכ"ה בתוס'): [ד] שם מת ע"ג שרץ. צ"ל שרץ ע"ג מת (וכ"ה ברמב"ם וכו'): [ה] שם (וטמא) תו"מ (וכן ליתא בדפו"י): [ו] שם ואת"ל שרץ ע"ג שרץ כיון דמפסקי מהדדי כמאן בכלי דמי תו"מ (ובמקום הבעיא שאח"כ לא תליא כלל באת"ל דגרים הא"ל להיפך ע"ש): [ז] שם (ומי חטאת) תו"מ (דמיותר הוא וכמו שלא הזכיר הרמב"ם):

ל א מיי' פי"ד מהל' אבות הטומאה הל"ג:
לא ב מיי' שם פט"ו הל' ו:
לב ג מיי' שם פי"ז הל"ה:
לג ד ה ו ז ח ט מיי' שם פי"ד הל"ז:

הגהות התוספות

1. דיבור זה שייך לפני הדיבור הקודם. 2. יש גורסין מטלטל. 3. צ"ל כל דבר. והוא תחילת דיבור אחר. 4. צ"ל עובר עליהם. 5. צ"ל שרץ ע"ג נבילה כו'. 6. צ"ל וה"ל שרץ שעל גביו כו'. 7. תיבות והא שרץ על גביו, נמחק. 8. צ"ל הלכה. 9. צ"ל שיעורו בכזית. 10. צ"ל ומי חטאת צפה על פני המים מהו. ותיבת מ"מ נמחק. 11. צ"ל שם משקה. 12. צ"ל והוי'.

מוסף רש"י

כל מקום שהוא שורץ. ואפילו על המים, וכתיב על הארץ, הא כיצד, כאן בטומאת ודאי כאן בטומאת ספק (חולין קכו.).

פי' הרא"ש

דתנן ספק טומאה צפה בין בכלים בין בקרקע. משנה היא פ"ד דמסכת טהרות וקתני לעיל מינה אלו ספיקות שטיהרו חכמים וכו' ס' טומאה צפה על פני המים. וקתני בתר הכי ס' טומאה צפה על פני המים פירוש שטהרו חכמים בין במים שבכלים בין במים שעל פני קרקע. כתיב כל השרץ השורץ וכו' דמשמע בכל מקום שהוא שורץ פי' ראוי לשרוץ ואפי' על המים (ש"מ) [מטמא]. וכתיב השרץ השורץ על הארץ דמשמע על הארץ מטמא: הא כיצד. ודאי נגע בכל מקום טמא אבל ספק נגע על המים טהור: כתיב אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור דמשמע הנוגע בשרץ שעל פני מי מעין ובור ומקוה טהור: וכתיב בתריה והנוגע בהם יטמא דמשמע בכל מקום: כל הניטלין והנגררין. אם נטל שרץ בידו או גררו בארץ אצל טהרות ס' נגע ס' לא נגע ספקן טמא דלא חשיבה טומאה צפה כיון שהוא ביד האדם: והנזרקין. אם זרקן באויר אצל טהרות אע"פ שבא מכח האדם חשוב טומאה צפה: חוץ מכזית מן המת. וזורקו ס' האהיל על הטהרות טמאים דטהרות טומאה צפה מקראי דכתיב בשרץ גמרי' הלכך לא מטהרי' אלא בטומאת מגע דשייכא בשרץ: והמאהיל ע"פ הטומאה כגון שזרק טהרות ס' האהילו על המת דבכה"ג בס' מגע טהור בין שהטומאה צפה א) דהכי איתא בתוס' דטהרות כשם שטהרו ס' טומא' צפה וכו' כך טהרו וכו' טהרה צפה וכו' כיצד עריבה שהיתה טמאה טומאת מת וככר של תרומה כרוך בסיב או בנייר נתון בתוכו וירדו גשמים ונתמלאת הרי הוא צף ע"פ המים ס' נגע בה ספק לא נגע ספקו טהור מפני שזה טהרה צפה על פני המים ופליגי בה ר"י ורבנן בפ"ד במס' טהרות דקתני הזורק טומאה ממקום למקום ככר לבין המפתחות מפתח לבין ככרות טהור ר"י אומר ככר לבין המפתחות טמא מפתח לבין ככרות טהור: וכל שהוא מטמא מלמעלה לאתויי זב וזבה. כגון עליונו של זב ותחתונו של זב דמטמאי' בלא נגיעה ספקן טמא דלא טהרו אלא ספק טומאת מגע: מת בכלי וכלי צף ע"פ המים. ויודע הוא שלא האהיל עליו ומספקא ליה אם נגע אם לא נגע וה"ה דה"מ למבעיא שרץ בכלי: בתר כלי אזלי' והרי צף או בתר מת אזלי' והרי הוא מונח. ואת"ל ב) לאו בתר כלי אזלי' והו"ל כמונח: מת על גבי שרץ. וס' נגע במת מי אמרי' כיון דשניהם טמאים חשיב כחד גופא והוי טומאה צפה. או דילמא כיון דאין טומאתם שוה שזה טומאת ערב וזה טומאת ז' הוי כמונח בכלי: שרץ ע"ג נבילה מי אמרי' כיון דשניהם טומאת ערב כחד גופא דמי והוי טומאה צפה: או דילמא כיון דהאי בכעדשה ה"ל כמונח בכלי: שרץ ע"ג שרץ וס' נגע בעליון מהו. הא ודאי טומאתן ושיעורן שוה: או דילמא כיון דמפסקי מהדדי לא: שרץ ע"ג נבילה שנימוח מהו כיון דנימוח הו"ל משקה ולא הויא הפסקה בין שרץ למים או דילמא האי אוכל' הוי'. כיון דמאוכל בא חשיבי הפסק:

א) נראה דל"ל ובין כשהטהרה צפה דהכי כו'. ב) גירסת רבינו ואת"ל לאו בתר כלי אזלינן והיינו לפי פי' ז"ל דאי אזלינן בתר כלי מקרי צף ודלא כפי' התוס'.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

אמר רב המנונא נזיר ועושה פסח שהלכו בקבר התהום בשביעי שלהן טהורים מ"ט דלא אלימא טומאת התהום למיסתר מתיב רבא ירד ליטהר מטומאת המת טמא שחזקת טמא טמא שחזקת טהור טהור א"ל מודינא לך בנזיר שמחוסר תגלחת א"ל רבא אף אנא מודינא לך [א]בעושה פסח דלא מחוסר ולא כלום א"ל אביי והא מחוסר הערב שמש א"ל [א]שימשא ממילא ערבא ואף אביי הדר ביה דתניא [ב]יום מלאת תביא תוך מלאת לא תביא יכול לא תביא על לידה שלפני מלאת אבל תביא על לידה שלאחר מלאת ותיפטר משתיהן ת"ל [1]ובמלאת ימי טהרה ביום מלאת תביא תוך מלאת לא תביא אמר רב כהנא שאני הכא דמחסרא קרבן התם נמי מחסרא הערב שמש א"ל אביי שימשא ממילא ערבא:

מתני' [ג]המוצא מת [ג]בתחילה מושכב כדרכו נוטלו ואת [ד]תפוסתו שנים נוטלן ואת תפוסתן מצא שלשה אם יש בין זה לזה מד' אמות ועד שמונה הרי זו שכונת קברות

בודק

נזיר ועושה פסח שהלכו בקבר התהום בשביעי שלהן טהורים מאי טעמא לא אלימא טומאת התהום למיסתר מתיב רבא ירד ליטהר מטומאת מת טמא שחזקת טמא טמא. אלמא היכא דאתחזק בטומאתו לא מטהרינן בטומאת התהום: **אמר** ליה מודינא לך בנזיר דמחוסר תגלחת. פי' תגלחת טומאה ומתני' איירי היכא דמחוסר תגלחת שהרי אף טבילה הוא מחוסר שהרי הוא ירד לטבול וכ"ש תגלחת שאחריה ורב המנונא מיירי בשביעי אחר שגילח דנהי דמחוסר הערב שמש בהאי לא קרינן ליה בחזקת טמא כדמפרש ואזיל: א"ל אף אנא מודינא לך בנזיר ועושה פסח דלא מחוסר ולא כלום. כלומר ואחר[1] שטבל ואחר שגילח: אמר ליה אביי והא מחוסר הערב שמש א"ל שמשא ממילא ערבא ואף אביי הדר ביה. והודה דשימשא ממילא ערבא ולא חשיב חסרון: **דתניא** יום מלאת תביא תוך מלאת לא תביא. האי יום מלאת לאו דוקא אלא כלומר חזרה וילדה יום[2] פ"א תביא ב' קרבנות: תוך מלאת. שחזרה וילדה שנית תוך ימי לידה ראשונה לא תביא רק קרבן א': יכול לא תביא על לידה שלפני מלאת אבל תביא על לידה של אחר מלאת. כגון שילדה בשניה ביום ס"ד ללידה ראשונה וחזרה וילדה ביום ס"ד ללידה שניה שהיא תוך מלאת של לידה שניה ולאחר מלאת של לידה ראשונה: ת"ל ביום מלאת[3] דכל תוך מלאת בין ללידה [ו]שניה הנפטרת בקרבן של ראשונה אינה מביאה אלא קרבן אחד: ואמר רב כהנא היינו טעמא דמחסרא קרבן. כלומר משום הכי מיפטרא בקרבן אחד לפי שמחוסרת קרבן של לידה ולא יצא עליה שעה שראויה להביא קרבן של לידה ראשונה דבכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה והואיל וילדה שנית לא תוכל להביא קרבן של ראשונה עד מלאת לידה שניה והואיל ולא הספיקה למלאות לידה שניה עד שילדה שלישית ולכך[4] דין הוא שתיפטר היא בקרבן אחד: **התם** נמי מחוסר הערב שמש. כמו והוינן בה התם בלידה שלאחר מלאת אמאי תביא קרבן ללידה שניה הא מחסרא הערב שמש כלומר מי לא עסקינן באשה שלא טבלה לסוף שבועיים כל עיקר הרי אף לאחר שמונים אינה ראויה להביא קרבן לידה ראשונה ואפ"ה מביאה קרבן על לידה שלאחר מלאת: **אמר** אביי שימשא ממילא ערבא. כלומר לא מיבעיא חסרון הטבילה שאינו חשוב חסרון שהרי מקוה לפניו ובידו ליטבול אלא אף הערב שמש שאינו בידו לא קחשיב חסרון דשימשא ממילא ערבא ואית דמפרשי האי דמיחסרא הערב שמש מטבילה דרבנן בסוף [פ"א] כדאמר בפרק חומר בקודש (חגיגה דף כא.) ולא נהירא חדא דמדאורייתא אמרי'[5] ותו הא לא בעי הערב שמש דקתני התם דמחוסר כיפורים צריך טבילה לקודש והתם דייק טבילה אין הערב שמש לא אמילי אחרינא [ז]: **בתחלה.** שלא נודע לו כי קבור שם בקבר: **כדרכו.** בגמ' מפרש אמאי נקטיה: **נוטלו.** נהי[6] דקבר הידוע אמרינן בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מז:) אסור לפנותו התם הוא דוקא בשנודע בו לדעת שנשאר[7] קבור שם אבל בנמצא אמרינן התם מותר ליטלו מאחר שלא נודע הקבר לבני אדם נכון לומר כי לאקראי נקבר שם: **תפוסתו.** מפ' בגמ': **מצא** שלשה אם יש בין זה לזה מד' אמות ועד שמונה ה"ז שכונת קברות. כלומר דאיגלאי מילתא כיון דמשכחא תלתא כי בית הקברות היה שם ולכך אסור ליטלן ולפנותו גם צריך לבדוק הימנו ולהלן עשרים אמה כי בודאי שבית הקברות היה שם ורגילים היו לקבור במערות כדאמרי' בשלהי המוכר פירות והתם מפורש להך לישנא דהאי תנא סבר דתוכה של מערה ד' אמות על שמונה כר"ש דברייתא והך שלשה לאו תוך ארבע אמות אשכחינהו כדמוכח התם דרוחב הכוך אמה ובין כוך לכוך אמה וחצי אמה מקום פנוי סמוך לכותל המערה לשני כתלים הרי תוך ד' אמות שני כוכין ודקאמר מארבע עד שמונה הכי קאמר השלשה מונחין כפי סדר הראוי לקבור שלשה מתים במערה שרחבה ד' אמות וארכה שמונה אמות מהן[8] לרחבה שני כוכין והשלישי לא יהיה מרוחק יותר מן [פ]אמה וחצי שכן המשפט המערה שרחבה ארבעה וארכה שמונה כך תירץ ר"ת ולא כפי' רשב"ס שפירש תוך הארבע אמות שלשה כוכין דהא ליתא כדפרישית: מארבע אמות עד שמונה. ל"ג כהלין מטה וקוברין דגבי חצר הקבר הוא דמיתני בפרק המוכר פירות:

בודק

אמר רב המנונא נזיר ועושה פסח. שנטמאו בטומאת מת והוזה עליהן בג' ובשביעי והלכו בקבר התהום בשביעי שלהן ולא נודע לעושה פסח עד שעשה פסחו ולנזיר עד שמנה נזירותו וגילח לנזירות טהרה: טהורים. ואע"ג דנטמאו בשביעי שלהן דלא אלימא [א]הך טומאת התהום למיסתר הואיל וכבר עבר ונטהר לכשנטמא בטומאת התהום: מתיב רבא ירד. לטבול וליטהר מטומאת המת ונמצא מת משוקע בקרקע המערה טמא שחזקת טמא טמא. והכא נמי כיון דהוי בחזקת טמא בשביעי שלו [ב]כשנטמא בקבר התהום לפי שעדיין לא גילח תגלחת טומאה דנזירות ולא העריב שמשו דתגלחת לאחר ביאת מים הוא כדאמרי' לעיל בפרק [ג' מינין] (דף מד:) [ג]לוקמיניה נמי על חזקתו ולהוי טמא: אמר ליה מודינא לך בנזיר. דכיון דנטמא ביום שביעי שלו קודם תגלחת דטמא ואפי' כי לא נודע לו עד לאחר גילוח דטהרה [ד]משום דמחוסר תגלחת טומאה כי נטמא בקבר התהום: דלא מחוסר ולא כלום. והוי בחזקת טהור [ה]כי נטמא בקבר התהום ומספיקא לא מחתינן ליה טומאה כדתנן שחזקת טהור טהור: א"ל. עושה פסח נמי ביום ז' שלו [ו] קא מחוסר הערב שמש וקאמר דחזקת טמא טמא: ממילא ערבא. וכלא מחוסר ולא כלום דמי: ואף אביי הדר ביה. [ז]דאמר הערב שמש לאו חסרון הוא דשימשא ממילא ערבא: דתניא ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת וגו': יום מלאת תביא. אם חזרה והפילה ביום מלאת לזכר דהיינו ביום ארבעים ואחד לזכר ויום פ"א לנקבה תביא שתי קרבנות אבל על אותו שילדה בתוך מלאת לא תביא דאמר קרא זאת תורת היולדת [ויקרא יב] התורה ריבתה על כמה ולדות שיש לה בתוך ימי לידה שמביאה קרבן א' ואוכלת בקדשים ואין [ט]השיור עליה חובה: יכול לא תביא כו' אבל תביא על שלאחר מלאת. שאם ילדה נקבה בתוך שמונים [ח] ולאחר שעברו פ' דראשונה חזרה וילדה נקבה בתוך שמונים של שניה יכול שתביא קרבן על הראשונה ועל השלישית לפי שהוא לאחר [ט]מלאת של ראשונה: ת"ל ובמלאת. דמשמע כל זמן שילדה ביום מלאת בשעה שראויה להביא בה קרבן תתחייב בקרבן על שתיהן אבל תוך מלאת לא תביא וזו הואיל והיא בתוך מלאת של שניה לא תביא: אמר רב כהנא. כלומר ואמר רב כהנא עלה דההיא שאני הכא בלידה [י]דלאחר מלאת מ"ט לא מחייבא לאיתויי עלה קרבן משום דמחסרא קרבן דכל חדא וחדא דמתילדא לה הויא בשעה שאינה ראויה להביא בה קרבן. ומותבינן עלה דההיא התם נמי ביום מלאת לפ"א אמאי מייתא קרבן הא מחסרא הערב שמש שהרי היא צריכה להיות חוזרת וטובלת בו ביום אע"פ שכבר טבלה לבסוף י"ד [כ]מחמת לידה כדי להתירה לאכול בקדשים כדתנן במסכת חגיגה בפרק חומר בקודש (דף כא.) שהאונן והמחוסר כפורים צריכין טבילה לקודש וצריכין הערב שמש דהיינו טבול יום ארוך שאע"פ שטבלה לסוף י"ד אינה אוכלת בקדשים עד סוף פ"א וצריכה הערב שמש: אמר אביי. האיך חסרון דמיעל שימשא לאו שמיה חסרון דשימשא ממילא ערבא והוי לה שעה הראויה להביא בה קרבן מש"ה אמר דביום מלאת תביא. והא מילתא דאביי ורב כהנא לא שמיעא לן היכא איתא: מתני' המוצא מת מושכב כדרכו [ל]. [ולא] יושב ולא ראשו בין ירכותיו ולא הרוג: נוטלו ואת תפוסתו. [מ]ומפנו למקום אחר ואינו חושש שיש כאן במקום הזה שום מת אחר ומותר לו להלך בכ"מ וכן אם מצא שנים אבל אם מצא שלשה אם יש בין זה לזה מארבע ועד ח' אם יש בין ראשון [נ]לשני מתחילת ארבע לסוף ארבע דהיינו לרוחב המערה או שהן מושכבין בתוך שמונה [ס]במדת אורך המערה שהאחד בתחילת אחד והשלישי בסוף ח' דהכי קא מוקים לה אליבא דרבנן ור"ש בפ' המוכר פירות (ב"ב קב.): ה"ז שכונת קברות. וקנו מקומן ואע"פ שאין שם כראוי כדגרסי' התם שנפתח לתוכו [ע]כוכין ששוכבין מיכן לאורך המערה דאיתרמויי איתרמי דלא הספיקו לקבור שם אלא הללו [שלשה] מתים והואיל וזו שכונת קברות יש לחוש שמא נעשו כאן שתי מערות אחת מכאן ואחת מכאן וחצר באמצע שהוא שם על שם:

וצריך

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ו מהל' קרבן פסח הלי"א [יג]:

לה ב מיי' פ"א מהל' מחוסרי כפרה הל"ח:

לו ג מיי' פ"ט מהל' טומאת מת הל"ג:

נוסחת הריב"ן

א] טומאת התהום למיסתר הס"ד ואח"כ מה"ד מתיב: ב] ונטמא בקבר התהום ועדיין לא: ג] מוקמינן ליה על: ד] דטהרה אבל לעושה פסח דלא מחוסר ולא כלום והוי בחזקת טהור: ה] ונטמא בקבר התהום מספיקא לא: ו] שלו לא אלימא למסתר דלא מחוסר ולא כלום הס"ד ומה"ד והא מחוסר הערב שמש ונהוי בחזקת טמא הס"ד ואח"כ מה"ד שמשא ממילא ערבא וכמאן דלא מחוסר ולא כלום דמי הס"ד: ז] ואמר: ח] שמונים של ראשונה: ט] פ' של: י] דתוך מלאת: כ] מטומאת לידה: ל] כדרכו בתחלה שלא היה ידוע מעולם לאיש ומצאו עכשיו מושכב כדרכו לא יושב כו': מ] ומפנהו למקום אחר כו' ומותר לו להוליכו למקום אחר שירצה וכן: נ] לשלישי מתחלת: ס] כמדת אורך כו' בתחלת ח' והשלישי בסוף ח' כדאמר בבבא בתרא לכולה מתניתין דהכא דקא מוקים לה אליבא כו': ע] שנפתח לתוכו שסוכבין לאורך כו' שמא נעשו שם שתי:

פי' הרא"ש

ואת"ל הא אוכל' הוי' שרץ ע"ג שכבת זרע מהו ואת"ל כיון דמתעקרא שנעקרה מן הגוף הוי' כי אוכל': שרץ על מי חטאת ומי חטאת צפין ע"פ המים. מי אמרי' הא ודאי משקה הוא וטומאה סמיכתא היא שגם מי חטאת מטמאים או דילמא כיון דאפר מעורב בהן והוא קצת עב הוי כי אוכלא: **אמר רב המנונא נזיר ועושה פסח** שהלכו בקבר התהום בז' שלהן. כגון נזיר שנטמא והזה ושנה וטבל ובו ביום עבר על קבר התהום ולא נודע לו עד שהשלים נזירותו והביא קרבנותיו אינו סותר: **מתיב רבא** ליטהר מטמא **מת טמא.** אלמא טומאת התהום סותרת כל ז'. **א"ל אביי מודינא** לך בנזי' שמחוסר **תגלחת.** הלכך אפי' טבל כיון דמחוסר תגלחת סותר ובהכי איירי מתני'. אבל רב המנונא איירי אחר שטבל וגילח ופסקה הימנו טומאת נזי' וה"ה דה"מ לשנויי מתני' בשלא טבל אלא רבותא טפי אשמועי' דאפי' טבל כל זמן שלא גלח סותר: **א"ל רבא אף אנא מודינא** לך **בעושה פסח דלא מחוסר ולא כלום.** רבא פריך לאביי דאמר דמודה רב המנונא במחוסר תגלחת סותר ואיהו איירי בשגילח. וקא"ל רבא אף אנא מודינא בעושה פסח דלא מחוסר מידי. וא"כ מאי קמ"ל דרב (כהנא) [המנונא] מלתא דפשיטא היא כיון שגלח וטבל הנזי' ועושה פסח דתו לא סתר. וה"ה דהמ"ל כיון שגילח

מסורת הש"ס

א) [פסחים ל:], ב) ב"ב דף קא: אהלות פט"ז מ"ג, ג) [באהלות כתב התוי"ט שבנוסחת מהר"ש נמחק תיבת בתחילה], ד) [במשנה שבמשניות וכן בערוך איתא תבוסתו וכן גירסת הרמב"ם והר"ב ועיין תוי"ט], ה) נ"ל השאר, ו) גי' א"מ ראשונה בין ללידה שניה וכו', ז) [ועי' תוס' חגיגה כא. ד"ה האונן], ח) גי' א"מ חצי אמה,

תורה אור השלם

1. וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תֹר לְחַטָּאת אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶל הַכֹּהֵן: ויקרא יב ו

הגהות התוספות

1. נ"ל אחר. 2. נ"ל אף ביום. 3. נ"ל ת"ל ובמלאת ימי טהרה ביום מלאת תביא תוך מלאת לא תביא. דכל כו'. 4. נ"ל לכך. 5. נ"ל איירין. 6. תיבת נהי נמחק ונ"ל והא. 7. נ"ל כי לדעת נשאר. 8. נ"ל שנים מהן לרחבה בשני כוכין כו'.

מוסף רש"י

המוצא מת בתחילה. שלא נודע עד עכשיו שהיה כאן מת, אי נמי נודע שיש כאן ואחר כך מצא שנים אחרים תחלה שלא היו ידועין, לא הוי שכונת קברות לקנות מקומן, אלא נוטלן ואת תפוסתן עד שיהיו שלשה ידועין או שלשה תחלה (רשב"ם ב"ב קא: עי"ש באור כל המשנה בארוכה).

פי' הרא"ש (המשך)

לשניה שהוא אחר מלאת של הראשונה וה"פ יכול לא תביא על לידה שלפני מלאת לראשון אבל תביא על לידה שלאחר מלאת לראשון אע"פ שהוא תוך מלאת לשני: **ת"ל ובמלאת** דמשמע דוקא **יום מלאת תביא אבל על** של תוך מלאת **לא תביא** והאי נמי תוך מלאת של השני הוא. ופ"ב דכריתות פליגי בה ר"י ורבנן דתניא התם ר"י אומר מביאה על הראשונה ואינה מביאה על השניה מביאה על השלישית ואינה מביאה על הרביעית והך ברייתא (ד)[כ]רבנן (כ)[ד]ר' יהודה: **אמר רב כהנא שאני הכא דמחוסר** קרבן. כלומר מה טעם אינה מביאה על השלישית הואיל והוי אחר מלאת של ראשון וקאמר רב כהנא משום שלא הגיע השעה שתוכל להביא קרבן על הראשון הלכך הוי בתוך מלאת לראשון: **התם נמי הא מיחסר הערב שמש** פירוש המפלת יום פ"א דקי"ל דמביאה ב' קרבנות דאף אור לשמונים וא' מחייבי בה ב' קרבנות ואמאי הא מיחסר הערב שמש. תימה מאי הערב שמש שייך הכא והלא היא טובלת אחר שבועיים ונקראת טבולת יום ארוך ואסורה בתרומה עד אור

לפ"א וזהו הערב שמש שלה. וי"ל מי לא עסקי' שאחרה טבילתה עד יום פ"א וצריך אז הערב שמש ואינה מביאה כפרתה עד למחר ואפ"ה קי"ל דבכל ענין אם הפילה יום פ"א מביאה ב' קרבנות ואע"ג דמחסר הערב שמש: **ומשני אביי דשמשא ממילא ערבא** ולא מקרי מחוסר וכיון שמחקוה ... להביא קרבנות בלילה עד למחר לא הוי חסרון דלילה לא הוי מחוסר זמן מידי דהוה אמפלת אור לפ"א ... תיקשי לך ע"כ פלוג ביום פ"א שאם הפילה קודם שטבלה מחוסר מעשה היא ומביאה קרבן א' ... אילדה אחר מלאת קודם שטבלה ... דכי נמי טבלה קודם צריך לטבול שנית יום פ"א כדתנן במס' חגיגה ... חומר בקודש שהאונן ומחוסר כפורים צריך טבילה

מאי למימרא אלא נקט עושה פסח דלא מחסר מידי בתר טבילה: **א"ל אביי מחוסר הערב שמש.** והיינו רבותיה דרב (כהנא) [המנונא] דאפ"ה קרו ביה חזקת טהור טהור והשיב לו רבא ... דשמשא ממילא ערבא. כן נ"ל לקיים גירסת הספרים כי ראיתי שמחקוה כל המפרשים. ... מחוסר הערב שמש: **ואף אביי הדר ביה.** **דתניא יום מלאת תביא.** פי' יולדת נקבה שהפילה יום פ"א ... תוך פ"א לא תביא כדדרשי' במס' נדה ... זאת תורת היולדת מלמד שמביאה קרבן א' על לידות הרבה: **יכול תביא קרבן א' על לידה שלאחר מלאת** ת"ל זאת: **יכול לא תביא על לידה שלפני מלאת** ... **אבל תביא על לידה שלאחר מלאת.** כגון שילדה נקבה והפילה נקבה אחרת ...

א) דברי רבינו אינו מובן ואולי דט"ס נפל בדברי רבינו וצ"ע.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

בודק הימנו ולהלן עשרים אמה מצא אחד בסוף עשרים אמה בודק הימנו ולהלן עשרים אמה שרגלים לדבר שאילו תחילה מצאו נוטלו ואת תפוסתו: **גמ'** אמר רב יהודה מצא [א]פרט למצוי מת [ב]פרט להרוג מושכב [ג]פרט ליושב כדרכו [ד]פרט לשראשו מונח בין ירכותיו תני עולא בר חנינא [א)][ה]מת שחסר אין לו תפוסה ולא שכונת קברות וכל הני מ"ט לא אמרינן [ו]דילמא עובד כוכבים הוא: [ז]מצא שנים ראשו של זה בצד מרגלותיו של זה וראשו של זה בצד מרגלותיו של זה אין להן תפוסה ולא שכונת קברות [ח]מצא שלשה האחד ידוע ושנים תחילה או [ט]שנים תחילה ושנים ידועים [י]אין להם תפוסה ואין להם שכונת קברות מעשה ברבי ישבב שבדק ומצא שנים ידועין ואחד תחילה וביקש לעשותן שכונת קברות אמר לו ר"ע כל שיגעת לריק יגעת לא אמרו שכונת קברות אלא לג' [א] ידועין או לשלשה תחילה: נוטלן ואת תפוסתן: [ד]היכי דמי תפוסה אמר רב יהודה אמר קרא [1]ונשאתני ממצרים[ה] טול עמי וכמה שיעור תפוסה [ט]פירש רבי אלעזר [ב] [ו](ברבי צדוק) נוטל עפר תיחוח וחופר בבתולה ג' אצבעות מיתיבי וכמה שיעור תפוסה פירש רבי אלעזר ברבי צדוק [ג] נוטל את הקיסמין ואת הקססות וזורק את הוודאין ומניח את הספיקות והשאר מצטרף [ד] לרוב בנינו של מת ולרובע עצמות למלא תרווד רקב הוא דאמר כי האי תנא דתניא וכמה שיעור תפוסה א"ר יוחנן משום בן עזאי נוטל עפר תיחוח וחופר בבתולה שלש אצבעות: בודק הימנו: אמר

וצריך שיהא בודק ממנו ולהלן עשרים אמה. שהיא כמנין שני מערות והחצר שביניהם. והתם [א]מתרגם לה רב ששת בריה דרב אידי אליבא דר"ש דאמר פותח בה שתי מערות של [ב]שש על שמונה דחדא מנייהו בנפלי ואידך מוקים לה כרבנן דאמרי שאין אורך המערה אלא ד' אמות על ו' אמות ותמני סרי הוא דהויין וקא מוקים לה דחדא מנייהו באלכסונא והויין להו עשרים והתם פרישית לכולה [ג]מילתא דמתניתין דהכא: **חזר ומצא אחד [ח]בתוך עשרים בודק ממנו ולהלן עשרים אמה.** משום דאיכא למימר שכונת קברות היא זו: **שרגלים לדבר.** שהיא שכונת קברות מדאשכח ג' בתוך כ' אמה שיש בין זה לזה מד' אמות ועד ח' ועכשיו מצא אחד [ד]בתוך כ' ולא אמרינן אתרמויי איתרמי דלא נקבר שם אלא [ה]אחד שאילו זה יחידי אם מצאו מתחילה היה רשאי לפנותו למקום אחר ונוטלו ואת תפוסתו אבל עכשיו שמצא ג' בתוך כ' ואחד בסוף עשרים יש לומר שהיא שכונת קברות: **גמ' אמר רב יהודה מצא פרט למצוי.** דהא דתנן מצא ג' מתים מושכבין כדרכן דקנו מקומן ויש להן שכונת קברות פרט למצוי שאם היה יודע [ו] קודם לכן שאחד מהן נקבר לשם אין זו שכונת קברות ונוטלן ואת תפוסתן ומותר לו לפנותן למקום אחר שלא קנו [ז] מקומן: **מת פרט להרוג.** שאם מצא א' מגוייד או שלשתן מגויידין אמרינן דהכי איתרמי שנהרגו לשם ונקברו [ח]שם שלא בבית הקברות ולא מחזקינן ליה [ט]כשכונת קברות אלא נוטלן ואת תפוסתן: **מושכב פרט ליושב.** שאם מצאן יושבין הואיל ואין מושכבין כשאר מתים נוטלן ואת תפוסתן: **כדרכו פרט לראשו מונח לו בין ירכותיו.** שאם מצא אחד מהם ראשו מונח לו בין ירכותיו אמרינן דהכי איתרמי שנזרק לשם: **מת שחסר אין לו תפוסה.** [י]שנוטלו בלא תפוסתו: **ולא שכונת קברות.** שאם חסר א' [כ]מאותן ג' אין להם שכונת קברות [ל]דלא קנו מקומן: **וכל הני מאי טעמא לא.** הוי שכונת קברות בשלמא א' מצוי [מ]דהכי הוא דגמירי דבעי' שלשה ידועין או שלשה שמצאן תחילה כדאמרינן לקמן אלא כי מצאן אחד הרוג או יושב או ראשו מונחת לו בין ירכותיו או חסר [נ]הואיל ושלשתן מצאם תחילה שיש להן שכונת קברות מ"ט (א): **דילמא עובד כוכבים הוא.** [ס]ואיקבר להכא ועובד כוכבים אינו עולה מן המנין ולא פש להו [ע]להכא אלא תרי ותנן מצא שנים נוטלן ואת תפוסתן משום הכי לא קנו מקומן: **ראשו של זה בצד מרגלותיו של זה אין להם תפוסה.** דעובדי כוכבים הם שנקברים [פ]בכך וכן אם הן ג' וד' מהן נקברים כענין הזה אין להם שכונת קברות: **א'.** מהללו ג' מתים ידוע כבר וב' מהן [צ]שמצאו עכשיו תחילה או אחד מהן עכשיו תחילה הוא מצוי: **וביקש לעשותן שכונת קברות.** דקנו מקומן: **אלא לג' ידועין או לג' שמצאן תחילה.** שלא היו ידועין קודם לכן דהכי הוא דגמירי אבל באידך גיסא לא: **ממצרים.** מעפר מצרים טול עמי: **נוטל עפר תיחוח.** שנעשה מחמת הדם שיצא ממנו ומחמת מוהל שיצא מן המת: **וחופר בבתולת קרקע ג' אצבעות.** דאמרינן כשיעור ג' אצבעות נבלע בקרקע: **נוטל את הקיסמין.** [ק]של נסרים שנעשו מן הארון כשהרקיבו. ואמרי לה קיסמין של עצי בשמים כדכתיב באסא בדברי הימים (ב' יז) וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים: **ואת הקססות.** קוזזות של אדמה שנדבקו מן הדם ומן המוהל שקורין בליסטי"ש בלע"ז: **וזורק את הוודאין.** דבר שהוא ודאי לו שאינו מן המת שלא יחוש להן משום טומאה: **ומניח את הספיקות.** שיהא מפנן למקום [ר]אחד דחוששין להן משום טומאה: **והשאר.** דברים שהן מן המת וקיסמין מצטרפין לרוב בניינו של מת [ש]דאהל: **ולרובע עצמות למלא תרווד רקב.** ודקא אמר לעיל בפרק כ"ג ונזיר (דף נא.) נקבר בארון של עץ אין לו רקב הני מילי בעיניה אבל (לא) לאיצטרופי לאחריני שנקברו ערומים בארון של שיש [ת]מצטרף:

בודק הימנו ולהלן כ' אמה. בפרק המוכר פירות (ב"ב דף קב.) פריך עשרים ותרתין הויין לשתי מערות ששה עשר וחצר הקבר אמרינן התם לר"ש ורבנן שש אמה ומשני בנפלים שרגילות הוא כשאחת מן המערות גדולות[1] השניה של נפלים ולכך בשנית סגי בארבע על שש ואיכא דמוקי התם למתני' (דהתם ומתני') דהכא כרבנן דאמרי תוכה של מערה ארבע על שש ופריך תמני סרי הויין ומשני שבדק[2] מערה ראשונה באלכסון ולחפש ולבדוק היטב ומה שהוא מתעקם עולה לשתי אמות: **מצא א'** בסוף כ' בודק הימנו ולהלן עשרים שרגלים לדבר שאילמלי בתחילה מצאו נוטלו ואת תפוסתו. אבל עתה שמצא כבר ג' מתים אף כשמצא אחד יש לחוש לשכונת הקברות וצריך לבדוק עד[3] עשרים: **מצא** פרט למצוי. פי' ר"י שאם היה ידוע[4] לא יהא נוטלו כדאמרינן בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מז:) [קבר הנמצא מותר לפנותו] קבר הידוע אסור לפנותו והא דאמרינן התם פינהו מקומו טהור והכא משמע דיש לו תפוסה אמר ר"י דהתם לא בתפוסה איירי דתפוסה היינו לצד הקרקע בעומק אבל התם בטומאה דרבנן איירי דמדרבנן מטמינן [ט]לתוך כל הקבר לד' רוחות אבל רשב"ם פירש פרט למצוי דהיינו א' ידוע ושנים בתחילה דבסמוך וקשיא לשיטתו דא"כ בחנם נקט המוצא דהוא הדין לשלשתן ידועין דיש לו שכונת קברות: **פרט** להרוג. כדאמרינן בסמוך דמת שחסר אין לו תפוסה ואין לו שכונת קברות: מת שחסר אין לו שכונת קברות. קשה להבין למה ושמא הלכה למשה מסיני הוא: **עובד** כוכבים הוא. דישראל אין קוברין אותו בענין זה: **אחד** ידוע ושנים הוא מוצא עתה בתחילה אין לו שכונת קברות. רשב"ם פי' הלכה למשה מסיני הוא ור"י פי' טעם בדבר דאין לנו [לומר] שכונת קברות ובית הקברות היה הואיל ונקברו שם ג' מתים כיון דא' נודע תחילה אי איתא דאין דעתו היה לפנותם [י]ולישאם שם [לקברו] כי היכי דידוע לנו האחד יהיו ידועים לנו אותם שעמו ולא[5] אמרו שכונת קברות אלא או [לשלשה] ידועים או לשלשה תחילה: **כמה** שיעור תפוסה פי' ר' אלעזר. הוא ר"א בן פדת שהוא אמורא: נוטל עפר תיחוח וחופר בקרקע בתולה שלש אצבעות. בירושלמי מפרש שמוהל המת יורד בקרקע עד ג' אצבעות: **מיתיבי** כמה שיעור תפוסה פירש ר' אלעזר ברבי צדוק נוטל את הקיסמין. פי' מן הארון של שיש שנכתת: ואת הקססות. י"א כמו [י]קוזזות אדמה: וזורק את הוודאים פירוש מה שודאי לן שאינו מן המת: ומניח את הספיקות. מה שהוא מסופק אם היו מן המת אם לאו מניח במקום המוצנע [ה] שלא יטמאו עושי טהרות והשאר שהוא ברור לו שהוא מן המת מצטרפין לרוב בנין או לרוב מנין ולרובע רובע הקב לטמא באהל ולמלא תרווד רקב [ל]כמו יין קוסס (ב"ב דף צז:) מיני קיהוי ובשמים שמשימין בארון וקשה דא"כ אין לו רקב דנעשה גלגלין מידי דהוה אנקבר בארון עץ דאף שערו העומד ליגזז איבעיא לן פ' כ"ג (לעיל דף נא.) אי נעשה גלגלין עוד מפרש קססות היינו לשון דבר בלוי כמו [מ]ופריו יקוסס (יחזקאל יז) אלמא תפוסה לר"א ברבי צדוק אינו זקוק ליטול עפר דאין לו לחפור בקרקע בתולה כי [נ]אסורה ודאי המת וספיקו: **הוא** דאמר כי האי תנא דתניא כמה שיעור תפוסה פי' ר' יוחנן. לאו היינו ר' יוחנן האמורא אלא רבי יוחנן בן נורי[ס]:

הגהות התוס'

1. נרא"ל גדולה. 2. נ"ל כגון שבדק. 3. בס"י עוד. 4. נ"ל ידוע שלשם קבורה נקבר שם. 5. נ"ל ולכן לא אמרו.

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פ"ט מהל' טומאת מת הל"ו:
לח ב ג ד מיי' שם הלכה ג:
לט ה מיי' שם הל"ה:
מ ו ז מיי' שם הל"ג:
מא ח מיי' שם הל"ו וע"ש בכ"מ:
מב ט מיי' שם הל"א:

תורה אור השלם

1. וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבֹתַי וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִדְבָרֶךָ: בראשית מז ל

לעזי רש"י

בלישטי"ש. רגבי אדמה.

מוסף רש"י

מת שחסר. אבר כל שהוא, אין לו תפוסה. אין צריך ליטול תפוסתו עמו, ולא שכונת קברות. כי ההיא דתנן מצא שלשה הרי זו שכונת קברות וקנה מקומו, ואילו היכא דחסר אבר אחד מהן אינו שכונת קברות ולא קנה מקומו (לעיל נא:).

פי' הרא"ש (המשך)

[מיניה] וביה מדקתני עד ח' אלמא אורך המערה ח' א"כ כ"ב הויין. וי"ל דשמא ס"ל שהחצר אינה רחבה כ"א ד' על ד': ובודק הימנו ולהלן כ' אמה. מן הדרום לצפון וכן מהמזרח למערב דמספקא לן איזהו רוחב המערה ומרוחב המערה ואילך צריך לבדוק כ' אמה. וכן צריך לבדוק מצד א' כ' אמה מן הצפון לדרום ומן המערב למזרח דמספקא לן לאיזה צד היו החצר והמערה הב'. וי"מ שאין צריך לבדוק אלא מצד א' שהיו רגילים להכניס ראש המת תחילה לכוך ורגליו לצד חלל המערה הלכך אין צריך לבדוק אלא לצד רגלי המתים: **מצא א' בסוף כ'** בודק ממנו ולהלן **כ' אמה שרגלים לדבר** שזו השדה עשויה לקברים והיו בה ג' מערות אחרות ומשום רגלים לדבר תנא כל הני משניות הכא וכולן שנויות במקומן ואגב גררא תננהו הכא: **אמר רב יהודה המוצא פרט למצוי.** פרשב"ם פרט לידוע שאם א' מהם ידוע וב' תחלה אין להם שכונה: **מת פרט להרוג** שאין לו תפוסה ולא שכונה משום דכחסר דמי והכי גמירי: **מושכב פרט ליושב [כדרכו] פרט לשראשו מונח בין ירכותיו.** דדלמא עובדי כוכבים נינהו כיון שלא נקברו כדין: **ראשו של זה בצד מרגלותיו של זה.** אין דרך ישראל לקבור כך מתיהם. **א' ידוע וב' תחילה** פי' שהיה ידוע הקבר אבל אין ידוע אם נקבר שם לשם קבר או לפי שעה והיה דעתם לפנותו: **ושנים תחילה** שלא ידעו שהיו קבורים שם אלא עתה מתחלה מצאום **או א' תחילה וב' ידועים יש להם תפוסה.** אם בא ליטלם משם: **ואין להם שכונה.** ויכול לפנותם משם כיון שלא היו שלשתן מענין א' אין תולין שנקברו שם לשם קבר שהרי נמצאו ב' שאינם ידועים וכן ב' ידועים וא' תחלה אבל כששלשתן ידועים או תחילה אז אנו תולין שלשם קבורה הונחו שם: **היכי דמי תפוסה.**

מסורת הש"ס

א) [לעיל נא: ע"ש], ב) גי' א"מ אחד, ג) גי' א"מ יש, ד) [גי' הערוך מנין לתפוסה], ה) [נ"ל ממצרים טול עמי כך גירסת הערוך בע' תפס וגי' הילקוט מקרקע מצרים טול עמי וז"ל הרב ברטנורה דכתיב ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם שאין צריך לומר ממצרים אלא הכי קאמר מעפר של מצרים טול עמי וכתב התוספות יום טוב לא נמצא בכתוב שנקבר בתחילה במצרים והרמב"ם כתב דאסמכתא הוא], ו) [טעות הדפוס ועי' תוס' ד"ה כמה], ז) [ב"ב קא: קב:], ח) נ"ל בסוף, ט) ג' א"מ לחוץ, י) ולישאר שם בקברם. כצ"ל, כ) [ב"ק סט.], ל) גירסת א"מ וי"מ קססות, מ) נ"ל ואת פריה, נ) גירסת א"מ אם ודאי, ס) [ועי' תוס' כתובות ח. ד"ה רב וכו'],

נוסחת הריב"ן

א] מפרש: ב] של ח' על שמונה וחדא מינייהו כו' מוקים לה אליבא דרבנן כו' אלא ו' אמות כו': ג] לכולה מתני': ד] בסוף כ': ה] אלא זה: ו] יודע זה קודם: ז] קנו את: ח] ונקברו במקומן: ט] בשכונת: י] ונוטלו: כ] אחד מהן אין: ל] ולא קנו: מ] הכי הוא: נ] (הואיל כו' קברות) ליתא בכ"י: ס] דאתרמי ואיקבר כו': ע] ולא פש להו אלא: פ] כך וכן אם היו: צ] נמצאו: ק] הקיסמין שנשרו מן הארון כשהרקיב: ר] אחר: ש] לאהל ורובע כו': ת] מצטרפין:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וכל הני וכו' קברות מ"ט לא דילמא כצ"ל והד"א:

הגהות הגר"א

[א] גמ' (ידועין או לשלשה) תא"מ ונ"ב בתוספתא (פט"ז דאהלות) ל"ג לה וע"ש שאמרו בא' ודאי ב' תחלה אין להם שכונת קברות וז"ש המוצא (וע' א"ר אהלות פט"ז): [ב] שם (בר' צדוק) תא"מ: [ג] שם נוטל כו'. נ"ב גירסת התוספתא (פ"ב דאהלות) בורר את הצרורות ואת הקסמין ונוטל את הודאי ומניח את הספק וזהו עפר קברות מלא תרווד ועוד: [ד] שם והשאר מצטרף למלא תרווד ועוד עפר קברות כצ"ל (וע' א"ר אהלות פ"ב): [ה] תוס' ד"ה מיתיבי כו' מניח במקום המוצנע. נ"ב אבל בתוספתא מפרש שהספק מצטרף עם השאר דהיינו הרקב למלא תרווד ועוד עפר קברות ועפט"ז דאהלות:

פי' הרא"ש

להקדש וצריכה הערב שמש. וליתא להך פירושא דכל טבילה דרבנן לא בעיא הערב שמש ואחר הבאת קרבנותי' אוכלת בתרומ': **המוצא מת בתחי'** שלא היה יודע שהיה שם קבר: **מושכב כדרכו.** בגמ' מפ' למעוטי מאי: **נוטלו ואת תפוסתו.** מותר לפנותו משם ולקוברו במקום אחר ונוטל מן העפר של הקבר עמו כשיעור המפורש בגמ' והוא נקרא תפוסה. וכן אם מצא ב': **מצא ג' אם יש בין זה לזה מד' אמות ועד ח'** פי' מקבר ראשון עד ג' אין פחות מד"א ולא יותר מח': ה"ז **שכונת קברות.** וניכר שלשם קבורה נתנום שמה ואסור לפנותם משם ואפי' א' אם היה יודע שלשם קבורה נתנו שם היה אסור לפנותו אלא שבא' או ב' אנו תולין שלא נקברו שם אלא לפי שעה והיה דעתם לפנותם או נקברו בשדה בלא רשות הבעלים ולא קנו מקומם אבל כשהם ג' מוכח שזה המקום מיוחד לקבר כי אורך המערה הוא ח' ורחב המערה ד' אמות: כמלא מטה וקובריה לא גרסי' הכא דבפ' המוכר תנן גבי חצר ז' על ז' כמלא מטה וקובריה אבל לענין שיעור מערה לא שייך למתני שיעור זה: **ובודק ממנו ולהלן כ' אמות** דהיינו שיעור אורך ב' מערות והחצר ובפ' המוכר פריך אי לימא כר"ש [א] דאמרי אורך המערה ו' והחצר ו' י"ח הויין ומוקי לה כרבנן וכגון דבדק באלכסון וא"נ כר"ש ובנפלים. ותימה אמאי לא פריך פי' היכי חזי' שצריך ליטול עמו: **ממצרים טול עמי מעפר הארץ** מיתורא דמצרים קדריש: **וחופר בבתולה ג' אצבעות.** מפ' בירושלמי שמוהל המת נכנס בקרקע ג' אצבעות: **א"ר אלעזר נוטל עפר תיחוח** ה"ג ול"ג ר"א בר צדוק אלא ר' אלעזר אמורא הוא דפריש ליה [וקא מקשה ליה] מר"א בר צדוק וקאמר הוא דאמר כי האי תנא: **הקיסמין.** קוצץ עצים של הארון. **ואת הקססות** כמו קוזזות אדמה: וי"מ שהיו נותנים בארון מיני[ב] קיוססות כמו מקבל עליו עשר קוססות למאה דפ' המוכר פירות. **אלו נוטלן וגונזן.** שלא יטמאו הנוגעים בהם קסמים משום גולל ודופק וקוססות שנבלע בהם מוהל

א) נראה דצ"ל דאמר דאורך המערה ח' והחצר ו' עשרין ותרתין הויין ואי רבנן דאמרי כו'. ב) צ"ל מיני קיהוי ובשמים קססות כמו כו'.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות